

# Kvæðið um kópakonuna

Eitt ummæli eftir Eyðun Andreassen

Kvæðið um kópakonuna hefur sjónleikarbólkurinn Grima kallað fyrsta leik sín. Úr Mikladali og úr Skálavík kenna vit sögnina um bøndasonin, sum gomlu trettindu nátt fór út á helluna at finna sær konu. Sögnin fortelur, at hessa nátt komu kóparnir upp á land at dansa og halda sær at gaman. Kóparnir eru av fyrstani tíð komnir av fólk, sum hefur stoytt seg oman. Men hessa náttina sleppa teir at taka fólkaskap sitt aftur, og nakrar stokkuttar timar eina vetrarnátt kunna teir leika og spæla sum fólk.

Og so eina gomlu trettindu nátt, er tað at bøndasonurin snikjur seg at hyggja at, og hessa náttina stjelur hann kópahamin hjá tí fagrastu gentuni á heiluni. Hann hefur sæð hana dansa og leika á helluni, sum tá hon kom úr móðirlívi, og hana vil hann hava til konu. Hon noyðist at fylgja honum, av tí at hann hefur gjørt seg inn á hana við at taka hamin.

Hamin læsir hann niður í kistu síni, og tey bæði liva saman í mong ár á garðinum og eiga fleiri børn saman.

Men kópakonnan átti heim sitt eisini á látrinum, og har hevði brimil hennara biðað eftir henni. Ein dagin, tá bóndin var útrógvin, hevði hann gloymt lyklarnar til kistuna, har hann goymdi hamin eftir, og kópakonnan fann hann aftur. Nú lá leiðin opin hjá henni. Hon fór aftur í hamin, gjordist aftur kópurn og fór á látrið — til síni egnu.

Børn síni við bóndanum gloymdi hon tó ikki, og oftani var ein kópurn at siggja fyrri landinum, tá børnini spældu niðri í fjøruni. Tað var móðirin, sum eyggleiddi børn síni.

Men sögnin endar ógvísiliga. Tá bygdarmennirnir skuldu fara at sláa kóp, kom kópakonnan til bóndan í dreymi og segði honum, at mann sín — brimilinn — og børn hennara mátti hann ikki sláa. Og so segði hon honum, hvussu hann skuldi kenna teir kóparnar, sum vóru hennara, frá hinum á látrinum.

Kópakonnan sum átti heim sitt bæði millum fólk og kópar av tí at menniskjað hevði skrætt hana burtur úr heimi hennara, leit til síðsta dag á mannin — bóndan.

Bóndin sveik. Hevndarhugurin brann í honum, og sjálvur sló hann bæði brimilin hjá konu síni og børn hennara — nósarnar.

Tá kom kópakonnan aftur og teyvði sitt egna kjøt og blóð í pottinum hjá bóndagardinum, og hon lýsti hevnd í tjúgunda lið.

So mikið skal falla og so mikið skal doy, at tey kunnu í fevning taka um alla Kalsingsoy.

Kvívíksjógvan hefur yrkt kvæði um sögnina, og hann hefur givið spádómnum hetta orðalagið.

Úr hesari sögnini hefur Grima evnað leik sín. Kópakonnan er hovudspeksónurin. Hon kemur inn í menniskjanna heim úr ongum. Hon kemur nakin og tað fyrsta hon kennir til henda heiminn er, at hon má lata seg í klæði. Hon má fjala sín neктаða kropp. Men hon grunar onki uttan tað góða. Hon fegnast uppi yvir at hava klæði hangandi um kroppin — tað er nýtt og stuttligt hjá henni. Hon smæðist hvørki seg sjálva ella nakran annan. Hon er nýggj og hon stendur á berum. Tað einasta hon hefur við sær er gleðin og forvitni og fram um alt kærleikan. Og kærleiki og forvitni og frøði hennara eru uttan mark. Hon fegnast uppi yvir øllum, men fyrst og fremst bóndasyninum, sum er hann, ið visir henni alt hetta nýggja og spennandi — alt hetta ófatuliga vakra sum hon sær. Hann greiðir henni henda fyrsta vetrardagin frá menniskjanna umhvøvi. Á einari brúnari túgvu skal um stutta stund fara

at næla og reyðar, smáar blómur spretta skulu fram.

Kópakonnan sýgur hetta í seg. Hon drekkur ótálmað av tí drykki, sum bóndasonurin rættir henni og í einfaldum ovfarakæti sýgur hon í seg alt sum sansir hennara nema.

Men enn kennir hon ikki menniskjanna huga og menniskjanna sinni. Tá hon er komin væl til bygðar kvøður bygðin fyrri henni:

Yndandi kvinna er sælast av øllum.

Heitt er títt hjarta av alskhugans brandi.

Fjart ert tú skotin frá vini og frænda.

Nú ert tú eina — elskandi kvinna —

komín til landið, har eymleikar dvina,

kenslurnar kargar og longsulín læstur.

Menn eru menn, og kvinnan er heima.

Sleppa tó skalt tú at dvølja so leingi,

tú lagar teg eftir og muður tín tegir.

Soleiðis kvøður bygðin til kópakonuna, og um bóndasonin — mann hennara — kvøður bygðin soleiðis:

Maður, hon elskar teg

Bóndi, vit akta teg

Slektin hon fœddi teg

Fedrarnir eiga teg

Lógirnar tulkar tú

Krøvini settu tú

Viljan hann eigur tú

Okkum uppvandu tit

Føddu og gøddu tit

Tað, sum tit vilja,

tað vilja við.

Men kópakonnan veit onki um menniskjanna liv, og ongin sigur henni tað. Ongin veit at siga henni tað. Siðarvurin er so liðandi lagdur niður í menniskjuni, at tey vita ikki av tí. Tey eru bundin at honum og tey flestu hava ikki flog at hugsa so mikið, sum at okkurt kundi verið annarleiðis.

Tá kópakonnan gongur við sínum fyrsta barni, ber eisini fjóskonan á garðinum barn undir beltinum, sum hon hefur saman við systkinabarni sínum. Fyri slíkt er bara eitt at gera, og tað er at melda og fyrri slíkt er bara ein revsing — deyðarevsing. Soleiðis er og soleiðis hefur altíð verið. Tað skilja øll. Tað er bara so. Men kópakonnan skilur ikki at fjóskonan ikki er eins glað og hon sjálv. Tær skula jú báðar eiga barn: bóndakonnan og fjóskonan. Og hvi skal so fjóskonan stúra fyrri tí, sum bóndakonnan frøðir seg um. Tær eru báðar menniskju í somu bygð, og báðar áttu at verið í somu støðu.

Soleiðis skal kópakonnan læra um menniskjanna liv og sinni. Men hon skal læra meira. Tað er tá hennara egna maður vendir sær frá henni í spurninginum um fjóskonuna. Hann krevur deyðarevsing og ikki vil hann lata ein jarðateig til húskallin og hana at seta búgv á.

Kvæðið um kópakonuna er ein æviga aktuallur leikur. Ein leikur, sum er skrivaður á heimliga

grund — á okkara egna føroyska samfelag. Við eygum kópakonunnar siggja vit hin føroyska gerandisdagin í tí gamla bóndasamfelagnum sum eina keipmynd av einum samfelag. Serliga í okkara tíð er eitt rák av nostalgi at kenna millum fólk tá talan er um tað samfelagið, sum var frammanundan okkara. Tað sum vit ofta hoyra nevnt bóndasamfelagið. Grima gevur í leikinum eina hugtakandi og hugvekjandi mynd av hesum samfelag og vil taka fram fyrri eygum og oyrum okkara, at heldur ikki har mundi vera so gott altíð.

Lýsingin av samfelagnum er á fleiri planum. Á einum plani lýsir leikurinn stættarmunin í samfelagnum. Leikurinn er ikki tíðarfestur til eitt ávíst áramál, men hann er m.a. um eina tíð, tá landastrokini og biddararnir í Føroyum vóru so nógvir, at øvrigheitin mátti seta tiltøk í verk fyrri at avmarka biddaratálið. Eina tíð kravdist so serligt loyvisbræv frá myndugleikunum, fyrri at fólk kundu strúka um landið at bidda sær nakrar ullagdar ella annað at livbjarga sær við. Bøndurnir hildu, at tað gekk av skriðuni við øllum hesum fátækrafólkunum, og teir fingtu tí hesa lóg í lag.

Stættarmunurin kemur eisini fram í leikinum á tann hátt, at tað stóð í bóndans makt, um fjóskonan skuldi takast av døgum fyrri barn sitt ella um hon, á einum teigi frá bóndanum, kundi seta búgv saman við húskallinum, ið átti barnið. Tað vald hevði bóndin — hann sum átti jørðina.

Vit siggja eisini samfelagið á einum øðrum plani.

Her eru menniskjuni bundin fast í sínum egna hugaheimi. Tá bygðin hefur hug at krevja fjóskonuna fyrri rættin er tað ikki bara av óndskapi. Bygðin dugir eisini at siggja neyðina. Men hesi fólkini eru læst av tí mynstrinum og tí uppfatanini, sum teimum er lögð í blóðið. Tey duga ikki at siggja út um tey mørk, sum eru og altíð hava verið. Og høvdu tey dugað at sæð so langt, at tað var órættvíst at henda kvinnan skuldi takast av døgum fyrri at eiga barn, so høvdu tey ikki havt møguleikan til at gjørt nakað við tað. Ikki av álvara. Men við hvørt kann okkurt gerast, og hin forfjónaði tápingurinn finnur uppá ráð. Hann veit, at eisini bóndin er veikur. Tað er ikki bara fjóskonan, sum er veik. Hann fær bjargað fjóskonuni og samstundis vunnit bóndanum neisur.

Hansara ráð hjálpa tó ikki tí næstu fjóskonuni, sum verður við barn onkra aðra staðir. Ráðini duga bara í tí eina førinum.

Einans kópakonnan hefur ikki fingið menniskjanna samfelag lagt í blóðið. Og hon lærir ongantíð at skilja tað. Ella kanska vil hon ikki skilja tað. Tað eydnast ikki bygðini at drepa ta gleði og tað forvitni eftir livinum og kærleika hennara. Hon verður vónsvikin og hon verður kúgað av menniskjunum. Teimum kenslum hon kom við verður harður ágangur á. Tær — kenslurnar — skula sanniliga standa sína roynd. Men kópakonnan andøvir imóti og hon hefur — í mun til menniskjuni — ein møguleika eftir. Kópátilveruna. Bygðin — ella samfelagið — rekur hana aftur á bláman, tá allar royndir hennara at liva í bygðini eru miseydnadar.

Og hóast henda dapra enda á bygðalívi hennara vitjar hon trúliga aftur inn at fjørusteininum at siggja børn síni og mann sín. Hon hevði kærleikan og gleðina eftir — hóast alt.

Men tað hevði bóndin ikki. Hann fór á látrið og týndi alt, sum var hennara.

— — —

Er hetta so bara ein negativur leikur? Ein leikur har kópakonnan, ið umboðar alt positivt má dvina undan menniskjunum, ið umboða alt negativt? So einfalt var hetta ikki sett upp. Menniskjuni áttu sterkar kenslur. Bóndasonurin hevði stóran ans fyrri tí vakra — hann hevði nógvur kenslur, men tað tyktist sum umstøður hansara vóru soleiðis háttaðar, at hann so liðandi varð troðkaður burtur frá sær sjálvum. Hann varð fangaður av tí at



Rósa á Rógvi, Eyðun Johannesen, Kári Øster og Egi Dam